

Odnos tipova privrženosti i crta ličnosti mračne tetrade

Pervan, Braslav

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:381310>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-11**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

Braslav Pervan

**ODNOS TIPOVA PRIVRŽENOSTI I CRTA LIČNOSTI MRAČNE
TETRADE**

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Ana Babić Čikeš

Osijek, 2022.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

Braslav Pervan

**ODNOS TIPOVA PRIVRŽENOSTI I CRTA LIČNOSTI MRAČNE
TETRADE**

Završni rad

Društvene znanosti, psihologija, razvojna psihologija

Mentor: doc. dr. sc. Ana Babić Čikeš

Osijek, 2022.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 14.9.2022.

Braslav Pervan, 0130342678

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
---------------------	----------

2. TEORIJA PRIVRŽENOSTI.....	2
-------------------------------------	----------

<i>2.1. Formiranje privrženosti kod djece</i>	<i>3</i>
2.1.1. Stadij preprivrženosti	3
2.1.2. Stadij nastanka privrženosti	3
2.1.3. Stadij jasno uspostavljene privrženosti	3
2.1.4. Stadij stvaranja recipročnih odnosa	4
<i>2.2. Mjerenje sigurnosti privrženosti kod djece</i>	<i>4</i>
<i>2.3. Teorija stilova privrženosti</i>	<i>5</i>
2.3.1. Sigurni stil privrženosti	5
2.3.2. Odbijajući stil privrženosti	6
2.3.3. Anksiozni stil privrženosti	6
2.3.4. Dezorganizirani stil privrženosti	7
<i>2.4. Privrženost u odrasloj dobi</i>	<i>7</i>
<i>2.5. Implikacije privrženosti na svakodnevni život</i>	<i>8</i>

3. PSIHOLOGIJA LIČNOSTI.....	9
-------------------------------------	----------

<i>3.1. Mračna tetrađa</i>	<i>11</i>
3.1.1. Makijavelizam	11
3.1.2. Narcizam	11
3.1.3. Psihopatija	12
3.1.4. Svakodnevni sadizam	13

4. ODNOS TIPOVA PRIVRŽENOSTI I CRTA LIČNOSTI MRAČNE TETRADE.....	13
---	-----------

<i>4.1. Odnos makijavelizma i privrženosti</i>	<i>14</i>
<i>4.2. Odnos narcizma i privrženosti</i>	<i>15</i>
<i>4.3. Odnos psihopatije i privrženosti</i>	<i>16</i>
<i>4.4. Odnos svakodnevnog sadizma i privrženosti</i>	<i>17</i>

5. ZAKLJUČAK.....	17
--------------------------	-----------

6. LITERATURA.....	18
---------------------------	-----------

Sažetak

Privrženost je jedan od temeljnih koncepata razvojne psihologije, a može se definirati kao emocionalna prisnost koja povezuje dvoje ljudi u vremenu i prostoru. U kontekstu dječje psihologije, privrženost je evolucijski mehanizam čija je svrha štititi dijete od vanjskih opasnosti te mu pružiti sigurnu bazu iz koje dijete istražuje svijet. Prema Bowlbyju, privrženost djeteta se razvija od rođenja do druge godine života. Smatra se kako djeca razvijaju jedan od četiri stila privrženosti koji poglavito proizlaze iz iskustava s njihovim roditeljima: *sigurna privrženost*, *izbjegavajuća privrženost*, *opiruća privrženost* i *neorganizirano-neorijentirana privrženost*. Stil privrženosti koje dijete razvije u najranijoj dobi služi kao podloga stvaranju i održavanju bliskih odnosa u odrasloj dobi. Slično kao u djetinjstvu, odrasli u bliskim odnosima razvijaju jedan od četiri stila privrženosti, iako se stilovi privrženosti u odrasloj dobi nazivaju nešto drugačije: *sigurni*, *izbjegavajući*, *anksiozni* i *dezorganizirani stil privrženosti*. U novije vrijeme sve je popularnija tema stilova privrženosti i njihovih implikacija u svakodnevnom životu, kao i u psihologiji ličnosti. Unutar psihologije ličnosti, u posljednjih nekoliko desetljeća sve je više istraživanja na temu mračne tetrade, odnosno skupine tamnih osobina ličnosti koje su neadaptivne i socijalno neprihvatljive. U mračnu tetradu ubrajaju se *makijavelizam*, *subklinički narcizam*, *subklinička psihopatija* i *svakodnevni sadizam*. Danas se smatra kako su stilovi privrženosti i crte ličnosti mračne tetrade u međusobnom odnosu, pri čemu nesigurna privrženost u djetinjstvu može dovesti do razvoja tamnih crta ličnosti.

Ključne riječi: privrženost, mračna tetrada, stilovi privrženosti, ličnost, razvoj

1. UVOD

Privrženost je psihološki koncept definiran kao visoka emocionalna prisnost koja povezuje dvije osobe u vremenu i prostoru (Bowlby, 1969; prema Bartholomew i Horowitz, 1991) te izaziva osjećaje ugone i radosti kada je osoba u interakciji s osobom kojoj je privržen (Berk, 2008). Moguće je razviti ukupno četiri stila privrženosti: *sigurni stil privrženosti*, *odbijajući stil privrženosti*, *anksiozni stil privrženosti* i *dezorganizirani stil privrženosti*. Navedeni stilovi privrženosti bit će objašnjeni kasnije u tekstu. Stil privrženosti kojim pojedinac stupa u romantične i prijateljske odnose uvelike određuje kvalitetu i stabilnost tog odnosa (Strauss i sur., 2012), kao i na psihološku (Bigdeli i sur., 2013) i socijalnu dobrobit pojedinca (Florian i sur., 1995).

Uz privrženost, jedan od važnijih faktora koji utječu na pripadnost pojedinca u socijalnoj okolini, kao i njegovu mogućnost i uspješnost stvaranja te održavanja prijateljskih i romantičnih odnosa jest ličnost (Asendorpf i Wilpers, 1998; Rholes i sur., 2016). Ličnost se u okviru psihologije definira kao skup psihičnih osobina unutar pojedinca koje su organizirane i relativno trajne (Larsen i Buss, 2008). Budući da neki stilovi privrženosti, poput anksioznog i preokupiranog stila privrženosti, uključuju slična neadaptivna, socijalno nepoželjna ponašanja kao i osobine mračne tetrade narcizma, makijavelizma, psihopatije i sadizma, psihologe u novije vrijeme počinje zanimati njihova međusobna interakcija. Prevladavajuća teorija koja povezuje osobine ličnosti mračne tetrade i nesigurnih stilova privrženosti je teorija životne povijesti, prema kojoj nepovoljna okolina u djetinjstvu, izazvana nesigurnom privrženosti, dovodi do razvijanja tamnih crta ličnosti kako bi se dijete prilagodilo na svijet u skladu sa svojom slikom o njemu (Jonason i sur., 2012).

Svrha ovoga rada je pojasniti teoriju i stilove privrženosti, kao i ličnost i mračnu tetradu ličnosti te istražiti odnose stilova privrženosti i osobina ličnosti mračne tetrade. U nastavku rada najprije će se pojasniti osnovni pojmovi teorije privrženosti i teorije ličnosti, a zatim će se istražiti odnos stilova privrženosti i crta ličnosti mračne tetrade.

2. TEORIJA PRIVRŽENOSTI

Britanski psihijatar John Bowlby definirao je privrženost kao emocionalnu vezu koja povezuje jednu osobu s drugom kroz vrijeme i prostor, a kojoj je svrha zaštita djeteta od opasnosti (Bretherton, 1992). Privrženost je jedan od osnovnih evolucijskih mehanizama kojime se dijete štiti i kod njega stvara osjećaj sigurnosti od vanjskih opasnosti (Berk, 2008). Moguća reakcija na nezadovoljenje osjećaja sigurnosti jest separacijski strah (Bowlby, 1961).

Separacijski strah javlja se kod djece u dobi od 6-8 do 18-24 mjeseca starosti kada osoba kojoj dijete postaje privrženo odlazi (Berk, 2008). Djeca tada postaju uznemirena i pokušavaju zadržati svojeg skrbnika uza sebe (Berk, 2008). Privrženost između skrbnika i djeteta razvija se u četiri stadija, nakon čega ona postaje recipročan odnos koji ima daljnje implikacije u životu pojedinca (Berk, 2008). Ainsworth je uvelike doprinijela Bowlbyjevoj teoriji uz pomoć daljnjih istraživanja i empirijskih potvrda (Bretherton, 1992). Ainsworth tvrdi kako dijete koristi privrženost kao sigurnost u daljnjem istraživanju svijeta (Bretherton, 1992). Nadalje, prema teoriji privrženosti, svako dijete privrženo je roditelju na neki način, međutim sigurnost te privrženosti razlikuje se od djeteta do djeteta (Van Rosmalen i sur., 2015). Dok djeca koja su nesigurno privržena skoro uvijek pokazuju nemir kada se nakratko odvajaju od roditelja, djeca koja su sigurno privržena rijetko protestiraju na kratku separaciju od svojih skrbnika (Van Rosmalen i sur., 2015). Također, pokazalo se kako privrženost stvorena za vrijeme djetinjstva između djeteta i skrbnika utječe na ličnost djeteta u kasnijoj dobi te njegovu sposobnost stvaranja zdravih i održivih veza s drugim ljudima (Bretherton, 1992). Istraživanje Klohnen i Bere (1998) pokazuje kako su žene koje su bile sigurno privržene u djetinjstvu karakterizirane boljom sposobnošću prilagođavanja u vezama, kao i većim zadovoljstvom u vezama, od žena koje su u djetinjstvu bile nesigurno privržene. Također, žene koje su sigurno privržene vjerojatnije biti u braku od žena koje su nesigurno privržene (Klohnen i Bera, 1998).

2.1. Formiranje privrženosti kod djece

Bowlby (prema Berk, 2015) navodi četiri stadija u kojima se privrženost razvija kod djece: stadij preprivrženosti, stadij nastanka privrženosti, stadij jasno uspostavljene privrženosti i stadij stvaranja recipročnog odnosa. U narednom dijelu svaki od četiri stadija bit će ukratko opisan.

2.1.1. Stadij preprivrženosti

Stadij preprivrženosti traje od rođenja do šestog tjedna djetetovog života (Berk, 2015). U ovom stadiju urođeni refleksi poput hvatanja, osmjehivanja i plakanja dovode novorođenče u blizak kontakt s ljudima koji se brinu za njih (Berk, 2008). Kada odrasla osoba reagira na takav signal, dijete je potiče da ostane u blizini zato što ga prisutnost odrasle osobe smiruje (Berk, 2015). U ovom stadiju smatra se da su djeca u stadiju preprivrženosti, a ne u stvarnoj privrženosti, iz razloga što ne postaju nemirna kada ih se ostavi same s neznancima (Berk, 2008).

2.1.2. Stadij nastanka privrženosti

Stadij nastanka privrženosti odvija se od šestog tjedna do šestog ili osmog mjeseca djetetovog života (Berk, 2015). U ovom stadiju djeca različito reagiraju na nepoznate i poznate osobe (Berk, 2008). Djeca su aktivnija i više se osmjehuju u prisustvu poznate nego nepoznate osobe (Berk, 2008). Isto tako, poznata osoba lakše će umiriti dijete (Berk, 2015). Također, djeca postaju svjesna kako njihovo ponašanje utječe na ponašanje odraslih te dolazi do razvijanja osjećaja povjerenja (Berk, 2008). U ovom stadiju djeca još uvijek ne protestiraju kada ih se odvaja od primarnog skrbnika (Berk, 2008).

2.1.3. Stadij jasno uspostavljene privrženosti

Stadij jasno uspostavljene privrženosti traje od kraja stadija nastanka privrženosti do 18. ili 24. mjeseca djetetovog života (Berk, 2015). U ovom stadiju dolazi do nastanka separacijske anksioznosti ukoliko je dijete odvojeno od skrbnika kojem je tek naučilo vjerovati (Berk, 2008). Bowlby (1961) je smatrao kako je separacijska anksioznost jedan od odgovora na privremeni prekid veze s osobom kojoj je dijete privrženo. Nadalje, važno je istaknuti da separacijska anksioznost nije prisutna kod sve djece. Odgovor na odvajanje od skrbnika ovisi o situaciji i o temperamentu samog djeteta (Berk, 2008). U ovoj dobi djeca su također uznemirena pojavom nepoznate osobe (Berk, 2015). Djeca u ovoj dobi koriste svojeg skrbnika kao sigurnu bazu u istraživanju svijeta (Berk, 2008).

2.1.4. Stadij stvaranja recipročnih odnosa

Stadij stvaranja recipročnih odnosa nastupa po završetku stadija jasno uspostavljene privrženosti (Berk, 2015). U ovom stadiju burne reakcije na roditeljev odlazak se smanjuju, budući da dijete počinje shvaćati uzorke dolazaka i odlazaka roditelja, kao i osnovne razloge za roditeljev odlazak (Berk, 2008). Djeca ove dobi koriste molbe i uvjeravanja kako bi pokušali pridobiti blizinu roditelja (Berk, 2008).

2.2. Mjerenje sigurnosti privrženosti kod djece

Sigurnost privrženosti kod djece najčešće se mjeri korištenjem tehnike nepoznate situacije, koju je osmislila Mary Ainsworth (Berk, 2008). Tehnika nepoznate situacije sastoji se od osam epizoda (Van Rosmalen i sur., 2015). U prve tri epizode dijete je u prisutnosti roditelja te ga se stavlja u nepoznatu prostoriju, a zatim se dovodi strana osoba (Van Rosmalen i sur., 2015). Nakon toga, u četvrtoj epizodi, roditelj napušta prostoriju, a strana osoba nudi utjehu djetetu ukoliko je ono uznemireno (Berk, 2008). U sljedećoj epizodi roditelj se vraća u prostoriju, a nepoznata osoba odlazi (Berk, 2008). U epizodama šest i sedam, roditelj ponovo

odlazi, a nepoznata osoba pokušava umiriti dijete (Van Rosmalen i sur., 2015). Naposljetku, roditelj se vraća, pruža utjehu djetetu te ga pokušava zainteresirati za igračke (Berk, 2008). Kada se procjenjuje sigurnost privrženosti djeteta, najviše se promatra ponašanje djeteta u epizodama pet i osam, u kojima se roditelj vraća djetetu (Van Rosmalen i sur., 2015). S obzirom na to kako se dijete ponaša u prisutnosti roditelja, privrženost djeteta dijeli se na sigurnu, opiruću, izbjegavajuću, i neorganizirano-neorijentiranu (Berk, 2008).

Djeca sa sigurnom privrženošću koriste roditelja kao sigurnu dok istražuju okolinu (Van Rosmalen i sur., 2015). Ova djeca mogu, ali i ne moraju plakati kada se odvajaju od roditelja, ako plaču to je iz razloga odsutnosti roditelja (Berk, 2008). Kada se roditelj vrati, dijete sa sigurnom privrženošću odmah prestaje plakati i traži kontakt s njime (Berk, 2008).

Za razliku od djece sa sigurnom privrženošću, djeca s opirućom privrženošću slabije traže interakciju s roditeljem kada sa roditelj vrati te prema njemu pokazuju ljutnju i otpor (Berk, 2008). Kada je dijete s opirućom privrženošću nemirno ili plače, roditelji ga najčešće ne uspijevaju lako utješiti (Rholes i sur., 2006).

Djeca s izbjegavajućom privrženošću najčešće ne reagiraju posebno na prisustvo roditelja, a kada ih roditelj napušta najčešće nisu uznemirena (Berk, 2008). Kada se roditelj vrati ne reagiraju na njegov povratak, ili vrlo sporo pokazuju zadovoljstvo zato što je u blizini (Berk, 2015).

Djeca s neorganizirano-neorijentiranom privrženošću kod roditeljevog povratka pokazuju niz zbunjujućih, neobičnih, neorganiziranih i konfliktnih ponašanja (Liotti, 1992). Neka od ovih ponašanja su prilaženje roditelju s depresivnim ili ravnodušnim emocijama, kao i gledanje u stranu kada ih roditelj podigne (Berk, 2008).

2.3. Teorija stilova privrženosti

Stilovi privrženosti koncept su kojim psiholozi nastoje kategorizirati različite vrste privrženosti kojima pojedinci stupaju u bliske odnose. Bartholomew i Horowitz (1991) predlažu model od dvije dihotomne dimenzije, odnosno dimenziju slike o sebi te dimenziju slike o drugima. Dimenzija slike o sebi odnosi se na to misli li osoba da je vrijedna biti voljena i prihvaćena, dok se dimenzija slike o drugima odnosi na to vidi li osoba ostale ljude kao nepovjerljive i odbijajuće ili prihvaćajuće i povjerljive (Bartholomew i Horowitz, 1991). Stil privrženosti proizlazi iz kombinacije razina s obiju dimenzija: *sigurni stil privrženosti*, *anksiozni*

stil privrženosti, odbijajući stil privrženosti, te dezorganizirani stil privrženosti (Bartholomew i Horowitz, 1991).

2.3.1. Sigurni stil privrženosti

Psiholozi se danas velikom većinom slažu kako je sigurni stil privrženosti najpoželjniji za pojedinca tijekom njegovog odrastanja i u daljnjem životu. Sigurna privrženost može se uočiti kod djece koja koriste roditelja kao sigurnu bazu pri istraživanju svijeta, te je najzastupljeniji tip privrženosti kod djece (Berk, 2008). Najveću ulogu u stvaranju sigurne privrženosti ima djetetova majka te se smatra kako osjetljivost majke na potrebe djeteta uvelike pridonose razvoju sigurne privrženosti (Bretherton, 1992). U odrasloj dobi, sigurni stil privrženosti karakteriziran je pozitivnom slikom o sebi i drugima (Bartholomew i Horowitz, 1991).

Odrasli ljudi sa sigurnom privrženosti koriste osobu s kojom se povezuju kao sigurnu bazu pri istraživanju svijeta, znajući da im se mogu vratiti i tražiti od njih emocionalnu potporu (Fraley i Roisman, 2019). Prema Fraleyju i Roismanu (2019) odrasli sa sigurnim stilom privrženosti vjerojatnije će biti predani vezama, biti podupirući i brižni roditelji te će se lakše prilagođavati stresnim situacijama na konstruktivne načine. Također, istraživanje koje su proveli Diehl i suradnici (1998) pokazalo je da osobe sa sigurnim stilom privrženosti imaju više samopouzdanje, bolje psihološko blagostanje te bolje međuljudske odnose. Čini se, dakle, kako su osobe sa sigurnim stilom privrženosti sposobne sklapati i održavati stabilne bliske odnose te su sposobne nositi se s poteškoćama unutar i izvan veze.

2.3.2. Odbijajući stil privrženosti

Ovaj stil privrženosti u literaturi se nekad naziva i izbjegavajući stil privrženosti (Kokorić i Gabrić, 2009). Bartholomew i Horowitz (1991; prema Diehl i sur., 1998) tvrde kako osobe s odbijajućim stilom privrženosti imaju nisku potrebu za bliskim kontaktom s drugim ljudima, ali i visoku sliku o sebi. Stoga se osobe s ovim stilom privrženosti nastoje osloniti na sebe same te izbjegavaju ostale ljude, što otežava formiranje kvalitetnih i zdravih odnosa (Murphy i Bates, 1997). Djeca s izbjegavajućim stilom privrženosti ne reagiraju posebno na roditelja u njegovoj prisutnosti te nisu uznemirena kada ih roditelj napusti (Berk, 2008). Također, prema strancima se ponašaju slično kao i prema roditeljima (Berk, 2008). Ipak, nije nužno da se ovaj stil privrženosti razvije u ranom djetinjstvu, već je moguće da njegov razvitak bude reakcija na gubitak bitnih odnosa kroz godine u obliku prekida romantičnih veza ili smrti bliske osobe (Diehl i sur., 1998).

Problemi uspostavljanja povjerenja s ljudima u kasnijem životu dovode do niza neadaptivnih ponašanja, ali i povećane vjerojatnosti ljutnje i veće podložnosti stresnim

situacijama (Game, 2008; prema Harms, 2011). Mogući razlog tome je neprisutnost bliske osobe na koju se osoba može osloniti (Carvallo i Gabriel, 2006). Isto tako, pojedinci s odbijajućim stilom privrženosti pokazuju niže razine empatije u odnosu na osobe sa sigurnim stilom privrženosti (Diehl i sur., 1998). S druge strane, osobe s odbijajućom privrženošću u pravilu imaju zdraviju sliku o sebi u usporedbi s osobama s anksioznom privrženošću, kao i osoba s dezorganiziranom privrženošću (Diehl i sur., 1998).

2.3.3. Anksiozni stil privrženosti

Anksiozni stil privrženosti podrazumijeva visoku potrebu za kontaktom uz nisku sliku o sebi (Diehl i sur., 1998). Djeca s ovim stilom privrženosti zahtijevaju gotovo stalno bliski kontakt s roditeljem. Kada se roditelj vrati nakon ostavljanja djeteta strancu, dijete pokazuje ljutnju i otpor te ga je vrlo teško umiriti (Berk, 2008). Osobe s anksioznim stilom privrženosti pokazuju submisivan način ponašanja koji proizlazi iz straha od odbijanja (Meyer i Pilkonis, 2001). Također, za anksioznu privrženost karakteristična je i visoka razina samokritike, koja proizlazi iz najčešće nerealistično loše slike samoga sebe (Murphy i Bates, 1997). Murphy i Bates (1997) također navode kako su pojedinci s anksioznim stilom privrženosti, uz osobe s dezorganiziranim stilom privrženosti, skloniji pokazivati višu razinu depresivnih simptoma od osoba sa sigurnom ili odbijajućom privrženošću. Isto tako, osobe s anksioznim stilom privrženosti sklonije su udovoljavati željama drugih, čak i kada se to kosi s njihovim uvjerenjima (Murphy i Bates, 1997).

2.3.4. Dezorganizirani stil privrženosti

Kod odraslih, dezorganizirani stil privrženosti uključuje nisko mišljenje o sebi te nisku sliku o drugima (Murphy i Bates, 1997). Osobe s dezorganiziranim stilom privrženosti karakterizira izbjegavanje intimnosti uz snažnu potrebu da ih bližnji prihvate kako bi održale pozitivno samopoštovanje (Bartholomew i Horowitz, 1991). Iako ovise o drugima da održe pozitivnu sliku o sebi, osobe s dezorganiziranim stilom privrženosti nisu spremne stupiti u bliske odnose s drugima, stoga njihova slika o sebi ostaje niska (Bartholomew i Horowitz, 1991). U djetinjstvu, dezorganizirana privrženost odražava najveću nesigurnost od svih stilova privrženosti (Berk, 2008). U tehnici nepoznate situacije djeca s dezorganiziranom privrženošću pokazuju niz zbunjenih i proturječnih reakcija na roditeljev povratak, a nekad znaju ponovno početi plakati nakon što su se umirila (Berk, 2008). Cicchetti i Barnett (1991; prema Rholes i sur., 2016) navode kako je jedan od najvažnijih faktora razvijanja dezorganiziranog stila privrženosti zlostavljanje ili zanemarivanje djeteta. Dezorganizirana privrženost proizlazi iz zastrašujućih, zbunjujućih ili traumatičnih ponašanja objekata privrženosti koja potiču

izbjegavanje kod djeteta (Rholes i sur., 2016). Izbjegavanje privrženosti je u direktnom konfliktu s evolucijskim zadatkom privrženosti koji potiče dijete da traži utjehu kod objekta privrženosti kada je prestrašeno ili nemirno, a ovaj konflikt rezultira razvijanjem dezorganiziranih obrazaca ponašanja kod djeteta (Rholes i sur., 2016). Ovaj konflikt odražava se i u odrasloj dobi, kada osobe zbog straha od odbijanja i napuštanja, te potrebe za bliskosti koriste obrazac istodobnog prilazanja i izbjegavanja bliskih odnosa (Rholes i sur., 2016). Nadalje, izbjegavanje može služiti kao mehanizam samozaštite od neugodnih iskustava te do njegovog povećanja dolazi kada je osoba kroz povijest gubila više bliskih osoba kao što su članovi obitelji, prijatelji i romantični partneri (Rholes i sur., 2016). Mikulincer i Shaver (2007) tvrde kako osobe s ovim stilom privrženosti imaju manje okolinske podrške, rješavaju konflikte na manje konstruktivne načine te slabo poznaju samoga sebe.

2.4. Privrženost u odrasloj dobi

Nakon stvaranja privrženosti u djetinjstvu, odrasle osobe ulaze u vršnjačke romantične i prijateljske odnose. Stil privrženosti nastao u djetinjstvu podloga je za kvalitetu odnosa u odrasloj dobi (Nekić i Galić, 2006).. Iako je stil privrženosti odrasle osobe relativno trajan, moguće je da su osobe na različite načine privrženosti u različitim odnosima, budući da na razvoj privrženosti u odnosu utječu i subjekt i objekt privrženosti (Feeney i Noller, 1996). Nekić i Galić (2006) navode tri glavna uvjeta koja moraju biti zadovoljena kako bi se odnos smatrao privrženim: postojanje želje za blizinom objekta privrženosti, postojanje osjećaja sigurnosti koji proizlazi iz kontakta s objektom privrženosti te postojanje osjećaja neugode ili uznemirenosti koja nastaje zbog odvajanja ili gubitka objekta privrženosti.

2.5. Implikacije privrženosti na svakodnevni život

Kao što je već navedeno, privrženost je veoma bitan mehanizam u stvaranju i održavanju odnosa (Rholes i sur., 2016), pri čemu sigurna privrženost služi kao podloga funkcionirajućim i kvalitetnim odnosima (Diehl i sur., 1998). U idućem dijelu rada istražiti će se kako stilovi privrženosti utječu na međuljudske odnose i na psihološku dobrobit pojedinca.

Stil privrženosti osobe, koji proizlazi iz roditeljske skrbi u djetinjstvu (Berk, 2008), uvelike utječe na kvalitete odnosa u koje ta osoba stupa (Simpson i Rholes, 2010). Istraživanja privrženosti kod odraslih pokazala su da su romantične veze osoba s odbijajućim tipom privrženosti, kao i anksioznim stilom privrženosti karakterizirane većim brojem disfunkcija odnosa, što dovodi do smanjenog zadovoljstva veze kod njih i kod njihovih partnera (Feeney, 2008; prema Simpson i Rholes, 2010). Collins i Feeney (2004; prema Simpson i Rholes, 2010)

navode kako odrasli s anksioznim stilom privrženosti nisu svjesni emocionalne podrške koju im pruža partner, što dovodi do nezadovoljstva vezom, kao i daljnjeg stupanja u nove nefunkcionalne odnose. S druge strane, romantične i prijateljske veze osoba sa sigurnim stilom privrženosti najčešće su zadovoljavajuće, zdrave i stabilne (Keelan i sur., 1998). Jedan od mogućih razloga većeg zadovoljstva u vezama jest taj što su osobe sa sigurnim stilom privrženosti voljne dijeliti stvari o sebi sa svojim partnerom te lakše stupaju u intimne odnose (Keelan i sur., 1998).

Keller (2003; prema Harms, 2011) navodi kako se vođe na radnim mjestima smatraju očinskim figurama, budući da im je dužnost pružati podršku i poticati neovisnost. Kada se pojedinac ne može više osloniti na objekt privrženosti, ili je taj objekt deidealizirao, može doći do transfera privrženosti na osobu koja pokazuje slične karakteristike kao prijašnji objekt privrženosti (Harms, 2011). Prema Ronen i Mikulincer (2012) nesigurni stil privrženosti kod vođa i kod zaposlenika dovodi do smanjenog zadovoljstva poslom i profesionalnog izgaranja. S druge strane, zaposlenici sa sigurnim stilom privrženosti pokazuju više razine zadovoljstva različitim aspektima posla od osoba s anksioznim stilom privrženosti, te su manje sklone ponašati se na radnom mjestu na hostilan način, kao i dobivanju psihosomatskih i fizičkih simptoma bolesti (Hazan i Shaver, 1990).

Faktor stila privrženosti slike o sebi utječe na psihološku dobrobit osobe (Bartholomew i Horowitz, 1991). Murphy i Bates (1997) navode kako je loša slika o sebi, bez obzira na sliku o drugima, povezana s depresijom. Iz toga razloga, osobe s istaknutim anksioznim i dezorganiziranim stilovima privrženosti pokazuju više depresivnih simptoma od osoba sa sigurnim ili odbijajućim stilom privrženosti (Murphy i Bates, 1997). S druge strane, sigurni stil privrženosti pozitivno je povezan sa psihološkom dobrobiti (Leak i Cooney, 2001), a negativno s depresijom i patologijom nakon stresnih događaja (Eng i sur., 2001). Također, nesigurni stilovi privrženosti pozitivno su povezani s visokim razinama socijalne anksioznosti (Eng i sur., 2001). Prema Engu i suradnicima (2001), čak i kada su osobe sa sigurnim stilom privrženosti patile od poremećaja socijalne anksioznosti, one su bile manje anksiozne, kao i manje depresivne od osoba s nesigurnim stilovima privrženosti.

Ukoliko dijete nije pružen osjećaj sigurnosti stvaranjem zdravog privrženog odnosa, ono razvija nesigurne obrasce privrženosti te percipira okolinu u kojoj odrasta kao negativnu i nesigurnu (Isabella, 1993). Kada se dijete nalazi u nepovoljnom okruženju, prema teoriji životne povijesti, može doći do razvoja tamnih crti ličnosti kao odgovora na hostilnu okolinu u kojoj se

dijete nalazi (Jonason i sur., 2012). S druge strane, djeca kojoj je pružen osjećaj sigurnosti najčešće razvijaju sigurni stil privrženosti te odrastaju u okruženju kojeg smatraju sigurnim (Isabella, 1993). Budući da hostilnog okruženja u ovom slučaju nema, nema ni potrebe za razvijanjem tamnih crta ličnosti.

3. PSIHOLOGIJA LIČNOSTI

U psihologiji, ličnost se definira kao skup psihičnih osobina i mehanizama unutar pojedinca koji su organizirani i relativno trajni te utječu na interakciju i adaptaciju pojedinca na intrapsihičku, fizičku i socijalnu okolinu (Larsen i Buss, 2008). Iako su relativno trajne, osobine ličnosti podložne su umjerenim promjenama (Robins i sur., 2002). Nagle promjene mogu se dogoditi nakon nekih traumatskih događaja (Fink, 2003). Promjenjivost ličnosti važna je iz razloga što nepovoljni okolinski uvjeti mogu dovesti do razvoja crta ličnosti mračne tetrade (Jonason i sur., 2012), skupine socijalno nepovoljnih osobina ličnosti (Jones i Paulhus, 2014). Kako bi mogli objasniti dimenzije mračne tetrade ličnosti, potrebno je prvo pojasniti osnovne dimenzije ličnosti. Ličnost čovjeka istraživala se na više načina i predstavljala kroz više različitih modela, od kojih se kao najpopularniji ispostavio petfaktorski model ličnosti, odnosno The Big Five Coste i McCraea.

McCrae i Costa (1996) sveli su ličnost na svega pet dimenzija: otvorenost, savjesnost, ekstraverziju, ugodnost i neuroticizam. McCrae i Costa (1996) smatrali su kako ovih pet dimenzija adekvatno opisuje prirodu čovjeka i njegove ličnosti. Ove osobine ličnosti razvijaju se kroz cijeli život, a na njih utječu raznovrsni psihički i socijalni faktori (Jackson i Roberts, 2017).

Ugodnost je faktor ličnosti koji opisuje koliko je osoba motivirana održavati pozitivne odnose s drugima (Graziano i Torbin, 2017). Costa i McCrae (2003; prema Graziano i Torbin, 2017) također navode emotivni aspekt ove dimenzije, odnosno, koliko je pojedincu stalo do blagostanja ostalih. Na suprotnoj strani ove dimenzije nalazi se antagonizam, koji podrazumijeva agresivno ponašanje i egocentričan pogled na svijet (Graziano i Torbin, 2017).

Neuroticizam jest dimenzija ličnosti koja pokazuje koliko je osoba sklona negativnim afektima kao što su tuga, anksioznost i bijes (Tackett i Lahey, 2017). Neuroticizam također obuhvaća razlike u reakcijama na prijetnju, frustraciju ili gubitak (Tackett i Lahey, 2017). Suprotnom od ove dimenzije navodi se emocionalna stabilnost, karakterizirana zdravijim nošenjem sa stresom te adaptivnim ponašanjem u socijalnim situacijama (Tackett i Lahey, 2017).

Ekstraverzija se definira kao crta ličnosti koji opisuje sklonost osobe da iskusi i pokazuje pozitivne afekte, da se ponaša asertivno te njene potrebe za socijalnom poželjnošću (Wilt i Revelle, 2017). Suprotan konstrukt naziva se introverzija, i opisuje se kao okrenutost prema sebi, svojim mislima i osjećajima (Larsen i Buss, 2008).

Otvorenost je crta ličnosti koja opisuje ljude sa širokim spektrom zanimacija, koji vole istraživati okolinu i isprobavati nova iskustva (Sutin, 2017). S druge strane, zatvoreni pojedinci traže rutinu te preferiraju poznate stvari naspram novih iskustava (Sutin, 2017).

Naposljetku, savjesnost je faktor ličnosti koji se iščitava iz samokontrole pojedinca te njegove sposobnosti da odgodi ugodu u svrhu ispunjavanja dužnosti (Jackson i Roberts, 2017). Savjesne osobe smatraju se odgovornima i marljivima, dok se nesavjesne osobe često opisuje kao lijene, ležerne i neodgovorne (Jackson i Roberts, 2017).

3.1. Mračna tetrada

Nakon pronalaska petfaktorskog modela ličnosti, Paulhus i Williams (2002, prema Furnham i sur., 2013) otkrivaju novi niz dimenzija ličnosti, usmjerene prema negativnim, socijalno neprihvatljivim ponašanjima, koje nazivaju *mračnom trijadom*. U mračnu trijadu svrstavaju makijavelizam, koji opisuje sklonost manipulaciji i korištenju upitnih sredstava kako bi se došlo do cilja; narcizam, koji obuhvaća pretjerano visoku percepciju samog sebe te psihopatiju, koja podrazumijeva nedostatak empatije i emocionalnog kapaciteta (Lyons, 2019). Nakon mračne trijade, istraživači počinju dodavati i sadizam, koja zajedno s prošle tri osobine ličnosti sačinjava *mračnu tetradu* (Book i sur., 2016).

3.1.1 Makijavelizam

Izraz *makijavelizam* proizlazi od imena političara Machiavellija, koji se u svojem eseju *Il Principe* zalaže za osvajanje kroz kriminalnu vrlinu te savjetuje princu da bi bilo mudro odmjeriti prednosti i nedostatke okrutnih dijela kao što je smaknuće njegovih rivala, kako bi dosegao više moći (Lyons, 2019). Machiavelli je potom savjetovao princu da se ponaša povjerljivo, posvećeno i milosrdno, ali da bude spreman činiti obrnuto ukoliko za to bude potrebe (Lyons, 2019). Dakle, u najjednostavnijem smislu, makijavelizam se odnosi na životnu filozofiju u kojoj cilj opravdava sredstvo.

S druge strane, kao osobina ličnosti, makijavelizam podrazumijeva korištenje strateške manipulacije kako bi se dostigao vlastiti cilj (Lyons, 2019). Od svih osobina ličnosti mračne tetrade, ova je vjerojatno najteža za raspoznati u stvarnom svijetu. Razlog tome je što su osobe

visoke na makijavelizmu vrlo osjetljive na socijalni kontekst te mijenjaju strategiju ostvarivanja cilja, što znači da mogu biti vrlo suradljivi, ali i vrlo kompetitivni, ovisno o taktici koju situacija zahtijeva (Czibor i Bereczkei, 2012). Prema Paulhus (2014), makijavelisti su svjesni svojeg antisocijalnog ponašanja, ali su sposobni biti odmjereni i oprezni kako ih se ne bi razotkrilo. Osobe s visokim makijavelizmom opisuju se kao manipulativne, emocionalno hladne, iznimno kompetitivne, egocentrične i lažljive (Ináncsi i sur., 2015) te se često mogu pronaći u zanimanjima koja zahtijevaju hladnu glavu, odnosno donošenje odluka oslanjajući se na logiku, bez uplitanja emocija, kao što su bankari i brokeri (Lyons, 2019).

3.1.2. Narcizam

Narcizam svoje ime nosi po mladiću Narcissu iz grčke mitologije, koji se jednom prilikom zaljubio u svoj odraz kada ga je vidio u vodi (Lyons, 2019). U okviru psihologije ličnosti, narcizam je dimenzija mračne tetrade koja je karakterizirana ponajviše preuveličanom slikom samoga sebe, uz osjećaj osobe da zaslužuju više od drugih zato jer su bolji od njih (Lyons, 2019). Narcisti se smatraju posebnima te često žele držati moć nad ostalima, što zauzvrat dovodi do niske razine empatije (Lyons, 2019). Oni veze koriste primarno kako bi ostvarili vlastite ciljeve, ali za razliku od makijavelista, ti ciljevi su najčešće u svrhu održavanja grandiozne slike sebe. Prema Lyons (2019), narcisti imaju pretjerano samopouzdanje, agresivni su i dominantni. Kada im je ego u prijetnji, narcisti reagiraju agresivno, nastojeći sačuvati grandioznu sliku sebe samih (Smoker i March, 2017; Paulhus i sur., 2018). Bitno je napomenuti kako se smatra da je narcizam višedimenzionalni konstrukt te da sadrži i pozitivne faktore, kao što je sklonost vodstvu, ali i negativne faktore, kao što je sklonost iskorištavanju drugih (Jonason i sur., 2013; prema Jonason i sur., 2014). Moguća je i podjela na ranjivi i grandiozni narcizam. Grandiozni narcizam odnosi se na želju održavanja pretenciozne slike o sebi te na potrebu za poštovanjem od drugih (Rohmann i sur., 2012), dok je ranjivi narcizam karakteriziran preokupacijom grandioznih fantazija, oscilacijom između osjećaja inferiornosti i superiornosti te fragilnim samopouzdanjem (Rohmann i sur., 2012).

3.1.3 Psihopatija

Psihopatija u najširem smislu označava ponašanje koje zanemaruje druge ljude i njihovu dobrobit (Lyons, 2019). U užem smislu, psihopatija kao crta ličnosti odnosi se na niz asocijalnih ponašanja i emocija, uključujući nedostatak grižnje savjesti, manjak straha, egocentričnost, sklonost iskorištavanju situacije i drugih, impulzivnost, manipulativnost i agresiju (Hare, 1993; prema Jonason i sur., 2012). Osobe s visokom psihopatijom često su nasilne i sadistički

nastrojene (Lyons, 2019). Također, vjerojatnije je da će se baviti rizičnim aktivnostima, a i voditi kriminalne živote u odnosu na prosječnu osobu (Lyons, 2019).

Danas se psihopatiju smatra višefaktorskim konstruktom. Jedan od poznatijih jest trifaktorski model koji objašnjava psihopatiju kao interakciju odvažnosti, pakosti i disinhibicije (Patrick i sur., 2009). S druge strane, dvofaktorski model psihopatije dijeli psihopatiju na primarnu i sekundarnu, pri čemu se primarna psihopatija odnosi na interpersonalne i afektivne osobine psihopatije, a sekundarna na rizična i impulzivna ponašanja (Lyons, 2019). Primarna psihopatija još se naziva i uspješnom psihopatijom, zbog toga što su niže razine empatije i nebriga za blagostanje ostalih sredstvo postizanja moći u društvu (Lyons, 2019). S druge strane, sekundarna psihopatija naziva se još i neuspješnom psihopatijom, zato što rizično i impulzivno ponašanje često dovode do kriminalnih aktivnosti i uhićenja (Lyons, 2019). Također, postoji i podjela psihopatije na četiri faktora: afektivnu psihopatiju, interpersonalnu psihopatiju, psihopatiju životnog stila i asocijalne faktore (Christian, 2016). Afektivna psihopatija očituje se u niskoj empatiji i smanjenoj pojavi grižnje savjesti; interpersonalna psihopatija karakterizirana je manipulativnošću i osjećajem grandioznosti; psihopatija životnog stila odnosi se na neodgovornost i impulzivnost, a asocijalni faktori odnose se na kriminalna i delikventna ponašanja (Christian, 2016).

3.1.4. Svakodnevni sadizam

Sadizam je najnovija crta ličnosti mračne tetrade, karakterizirana uživanjem u nanošenju boli i neugode drugima (Book i sur., 2016). Svakodnevni sadizam opisuje posebni apetit za nanošenje boli drugima, čak i kada sadist zna da ga nakon nanošenja boli čeka negativna posljedica (Pauhlus, 2018). Međutim, prema Russell i Kingu (2016), sadist ne mora nužno biti taj koji nanosi bol kako bi osjetio zadovoljstvo. Sadizam kao konstrukt u psihologiji promatra se kroz tri dimenzije: fizički, verbalni i nedirektni sadizam (Russell i King, 2016). Fizički sadizam uključuje direktno nanošenje fizičke boli (Dinić i sur., 2020), dok nedirektni sadizam podrazumijeva uživanje u tuđoj boli iako je sadist ne nanosi direktno (Russell i King, 2016). Verbalni sadizam podrazumijeva aktivnu, ali ne fizičku ulogu u nanošenju boli drugima (Russell i King, 2016). Isto kao i prijašnje tri osobine mračne tetrade, svakodnevni sadizam služi dostizanju vlastitih ciljeva, čak i po cijenu nanošenja boli drugima (Book i sur., 2016). Sadizam je koristan u cilju postizanja moći, budući da su sadistički nastrojene osobe sklone ponašati se osvetnički i nemilosrdno, što su karakteristike koje su poželjne za uspjeh u poslovnom svijetu (Book i sur., 2016). Neki psiholozi teoretiziraju kako je svakodnevni sadizam evolucijska

ostavština, a u prošlosti je služio povećanju reproduktivne učinkovitosti, budući da je nanošenje boli drugima donosilo moć u društvu (Paulhus i Dutton, 2016).

4. ODNOS TIPOVA PRIVRŽENOSTI I CRTA LIČNOSTI MRAČNE TETRADE

Kao što je već navedeno, i privrženost i ličnost podložni su utjecaju socijalnih i psihičkih faktora kao što su, na primjer gubitak i odgojni postupci roditelja. Također, osobe nesigurnih stilova privrženosti pokazuju neadaptivno ponašanje, isto kao i osobe sa izraženim crtama ličnosti mračne tetrade. S druge strane, osobe sigurnog stila privrženosti pokazuju zdrava ponašanja u vezama i ostalim okruženjima poput prijateljskih krugova i posla, isto kao osobe s izraženim crtama ličnosti petfaktorskog modela ličnosti, izuzev neuroticizma. Prema ranije spomenutoj teoriji životne povijesti, crte ličnosti mračne tetrade mogu se razviti kao odgovor na nesigurnu i nepovoljnu okolinu (Jonason i sur., 2012). Jedan od faktora nepovoljne okoline je nesigurna privrženost. Naime, ukoliko djetetu nije osigurana sigurna baza u istraživanju okoline, ono češće razvija nesigurnu privrženost te je u većem strahu od okoline koju percipira kao hostilnu (Isabelle, 1993). Razumljivo je, stoga, pretpostaviti kako su nesigurni tipovi privrženosti jače povezani s crtama ličnosti mračne tetrade od ostalih.

Bitno je napomenuti kako istraživanja na temu odnosa tipova privrženosti i crta ličnosti mračne trijade često koriste različite definicije i konceptualizacije, što može biti zbunjujuće (Obegi i Berant, 2010). Isto tako, neka istraživanja koriste sva četiri tipa privrženosti, dok neka koriste isključivo sigurnu privrženost nasuprot nesigurne privrženosti kao mjeru. Također, čest je nesklad u faktorima crta ličnosti koje se koriste u istraživanjima (Smolewka i Dion, 2005). Stoga je bitno da se u budućim istraživanjima ove tematike usklade navedeni faktori kako dobiveni zaključci ne bi bili iskrivljeni metodološkim nedostacima.

4.1. Odnos makijavelizma i privrženosti

Prema Ináncsiu i suradnicima (2015), razvoj makijavelizma barem djelomično potječe iz iskustva osobe u njenom djetinjstvu. Prevladavajući stil privrženosti kod makijavelista jest odbijajući stil privrženosti (Ináncsi i sur., 2015), dok je sigurni stil privrženosti direktno negativno povezan s makijavelizmom (Jonason i sur., 2014). Smatra se kako roditelji djece s izbjegavajućom privrženosti ne pružaju svojoj djeci osjećaj sigurnosti te im nisu sposobni pružiti utjehu i emocionalnu podršku (Ináncsi i sur., 2015). Prema ovoj teoriji, razvoj makijavelizma pomaže djetetu da se adaptira za daljnji život (Wastell i Booth, 2003; prema Ináncsi i sur., 2015). Christie i Geis (1970; prema Lángu i Birkás, 2015) u komplementarnoj hipotezi navode kako djeca preuzimaju ulogu nadopunjavanja onih osobina koje njihovi roditelji

ne posjeduju. Kod djevojaka na razine makijavelizma snažno utječe alijenacija od majke, dok je kod dječaka loša komunikacija s ocem pozitivni prediktor razina makijavelizma (Láng i Birkás, 2015). Vidljivo je kako loši odnosi s roditeljima dovode do razvoja nesigurne privrženosti, koja utječe na razvoj makijavelizma kod adolescenata, koji zauzvrat unose makijavelizam u nove romantične i ostale međuljudske odnose (Jonason i sur., 2014). Prema Ináncsi i suradnicima (2016) makijavelisti u djetinjstvu uče kako su osobe kojima bi trebali biti privrženi odbijajuće, nepovjerljive i beskorisne, što ih sprječava da razviju strukture modela bliskih odnosa utemeljenih na toplini, prisnosti, intimnosti i prihvaćanju. Iz toga razloga, Nepovoljni uvjeti razvijanja privrženosti u djetinjstvu odražavaju se na bliske odnose u odrasloj dobi, međutim, ovoga puta makijavelisti pokazuju emocionalnu hladnoću prema drugima. Naime, Ináncsi i suradnici (2015) navode kako makijavelisti vrlo negativno percipiraju svoje partnere, ali traže od njih prisnost kako bi ih mogli iskoristiti u postizanju svojih kratkoročnih i dugoročnih ciljeva.

4.2. Odnos narcizma i privrženosti

Slično kao i kod makijavelizma, smatra se da razvoj narcizma vuče korijene iz djetinjstva. Thomaes i suradnici (2009) navode kako je narcizam kod djece povezan s niskim samopoštovanjem koje može proizaći iz negativnih interakcije s roditeljem. Kada roditelji ne suosjećaju dovoljno s djetetom te mu ne pridaju dovoljno pažnje, to može dovesti do fiksacije djeteta na nezreli, egocentrični i grandiozni stadij razvoja (Watson i sur., 1993; prema Smolewska i Dion, 2005). Prema teoriji koju je ponudio Pistole (1995; prema Smolewska i Dion, 2005) narcisti izbjegavaju privržene odnose kako bi se zaštitili od anksioznosti koja dolazi od straha od odbijanja. Drugim riječima, narcisti izbjegavaju bliske odnose kako bi zaštitili fragilnu sliku o sebi (Smolewska i Dion, 2005). S druge strane, Thomaes i suradnici (2009) tvrde da do visokog narcizma može doći kada roditelji precijenjuju svoje dijete, konstantno ga hvale ili povezuju njihov trud i postignuće s njihovom vrijednošću.

Narcisti većinom nisu sposobni formirati i održavati značajne odnose s drugima, već su odnosi koje formiraju krhki, nestabilni i nezdravi (Cramer, 2019). Cramer (2019) navodi kako su narcisti najvjerojatnije karakterizirani dezorganiziranim stilom privrženosti, ili anksioznim stilom privrženosti, budući da oba stila uključuju nisku sliku o sebi, što je karakteristično i za narciste, dok je sigurna privrženost negativno povezana s narcizmom (Cramer, 2019). Rezultati povezanosti narcizma i odbijajuće privrženosti su konfliktni. S jedne strane, Cramer (2019) ističe kako narcizam nije ni u kakvom odnosu s odbijajućom privrženosti. S druge strane, Jonason i suradnici (2014; prema Balta i sur., 2019), tvrde kako je narcizam negativno povezan s

odbijajućom privrženosti. Daljnja istraživanja nužna su kako bi se razjasnili ovi kontradiktorni rezultati.

4.3. Odnos psihopatije i privrženosti

Psihopatija je karakterizirana konstantnim problematičnim uzorcima u afektivnom i interpersonalnom ponašanju (Reidy i sur., 2011; prema Jonason i sur., 2014). Prema Jonasonu i suradnicima (2014), psihopatija u romantičnom kontekstu uključuje povezanost sa seksualnim zlostavljanjem, nasiljem nad partnerom te sklonosti varanju. Istraživanja pokazuju kako su faktori koji negativno utječu na razvijanje zdrave privrženosti, poput lošeg roditeljstva, zlostavljanja, majčine depresije i lošeg socioekonomskog statusa, pozitivno povezani sa psihopatijom (Farrington, 2006; prema Christian i sur., 2016). Jonason i suradnici (2014) navode kako loša očinska skrb dovodi do nekih oblika psihopatskog ponašanja. Također, Bailey i Shelton (2014), kao rizične faktore u razvoju psihopatije kod djeteta navode fizičko nasilje nad njime, kao i ravnodušni stil roditeljstva. Budući da nesigurna privrženost dolazi od neodgovornog ili zapostavljajućeg roditeljstva, asocijalno ponašanje karakteristično za sekundarnu psihopatiju reflektira strategiju života u kojoj djeca razvijaju mračne crte ličnosti kako bi se prilagodila na svijet (Unrau i Morry, 2017).

U odrasloj dobi, subklinički psihopati u bliskim odnosima najčešće razvijaju nesigurne stilove privrženosti, posebno izbjegavajući stil privrženosti, budući da su emocionalno nepristupačni i cinični, a na druge gledaju negativno (Christian i sur., 2016). Prema Christian i suradnicima (2016), odbijajući stil privrženosti protektivni je faktor subkliničkih psihopata. Isto tako, nesigurni stilovi privrženosti povezani su s faktorima psihopatije kao što su niska empatija, niži altruizam i povećana agresija (Mikulincer i sur., 2001; Christian i sur., 2016). Pasalich i suradnici (2012; prema Christian i sur., 2016) navode kako su neki faktori psihopatije, poput bešćutnosti, povezani s dezorganiziranim stilom privrženosti u djetinjstvu. Neustrašivost, kao jedan od faktora psihopatije, povezan je pozitivno s nesigurnim stilovima privrženosti (Unrau i Morry, 2017). Razlog tome je što je privrženost mehanizam stvaranja sigurnosti kod djeteta, a ako dijete ne strahuje od okoline slabije će razviti privrženost od djece koja su sklona osjećajima straha (Unrau i Morry, 2017). Iz toga razloga, subklinički psihopati, koji su karakterizirani visokom neustrašivošću, odnosno odsutnošću brige za posljedice njihovog ponašanja, najčešće su u bliskim odnosima nesigurno privrženi (Unrau i Morry, 2017). S druge strane, odvažnost, koja se definira kao tendencija k socijalnoj dominantnosti i sklonost emocionalnoj otpornosti, negativno je povezana s nesigurnom privrženosti (Christian i sur., 2016). Naime, za razliku od neustrašivosti, koja se smatra neadaptivnim ponašanjem, odvažnost je prilično

prihvaćena u socijalnom kontekstu, te dovodi do manje nepremostivih problema u bliskim odnosima. (Christian i sur., 2016). Iako se psihopati razlikuju u stilovima privrženosti u bliskim odnosima, smatra se da je većina njih privrženost na nesiguran način (Christian i sur., 2016). Schimmeti i suradnici (2014; prema Unrau i Morryju, 2017) u istraživanju stilova privrženosti na zatvorenicima pronalaze kako svih 10 zatvorenika s najvišim razinama psihopatije imaju nesigurne stilove privrženosti. S druge strane, Unrau i Morry (2017) tvrde kako neadaptivna ponašanja subkliničkih psihopata sprječavaju razvijanje bilo kojeg stila privrženosti, te je vjerojatnije da psihopati neće razviti nijedan stil privrženosti, nego da će razviti nesigurnu privrženost.

4.4. Odnos svakodnevnog sadizma i privrženosti

Iz razloga što je svakodnevni sadizam relativno novi konstrukt u sklopu mračne tetrade, istraživanja na temu njegove povezanosti sa stilovima privrženosti nedostaje. Također, budući da za sada nema longitudinalnih istraživanja, nepoznato je u kojim uvjetima dolazi do razvijanja svakodnevnog sadizma u djetinjstvu. Moguće je, kao i s ostalim crtama ličnosti mračne tetrade, da se sadizam razvija kao odgovor na percipiranu nesigurnu i nepovoljnu okolinu u djetinjstvu (Jonason i sur., 2012).

U romantičnim vezama, svakodnevni sadizam očituje se u zlostavljanju partnera i u nekim oblicima seksualne agresije (Paulhus i sur., 2018). Balta i suradnici (2019) navode kako je svakodnevni sadizam, uz medijacijski učinak anksiozne privrženosti, povezan s neadaptivnim ponašanjima poput problematičnog korištenja pametnih telefona. Također, svakodnevni sadizam pozitivno je povezan s dezorganiziranom privrženosti (Balta i sur., 2019). S druge strane, Nickisch i suradnici (2020) navode kako je svakodnevni sadizam pozitivno povezan isključivo s odbijajućom privrženosti. Mogući razlog povezanosti odbijajuće privrženosti i svakodnevnog sadizma je što oba konstrukta dijele dimenziju niske slike o drugima (Bartholomew i Horowitz, 1991; Book i sur., 2016). Nisko mišljenje o drugima vidljivo je iz svakodnevnog ponašanja osoba s visokim sadizmom, budući da su spremni nanijeti bol drugim osobama čak i po cijenu negativnih posljedica (Paulhus i sur., 2018). Russell i King (2016) navode kako fizički sadizam direktno predviđa seksualno nasilje, kao i odbijajuća privrženost (Ward i sur., 1996). Kao što je već navedeno, istraživanja koja ispituju povezanost svakodnevnog sadizma i stilova privrženosti ima relativno malo, stoga je potrebno provesti još istraživanja koja bi ispitivala kako visoki svakodnevni sadizam utječe na romantične i ostale međuljudske odnose, te potencijalno istražiti moguće preventivne faktore za nepoželjna ponašanja u okviru sadizma.

5. ZAKLJUČAK

Stilovi privrženosti sve su popularnija tema istraživanja, ne samo unutar razvojne psihologije, već i unutar pozitivne psihologije (Bigdeli i sur., 2013) te psihologije ličnosti (Ináncsi i sur., 2015). Unutar područja psihologije ličnosti, posebno je zanimljiva tema povezanosti stilova privrženosti i osobina ličnosti mračne tetrade. Smatra se kako je upravo privrženost u najranijoj dobi jedan od glavnih faktora razvoja crta ličnosti mračne tetrade. Sigurna privrženost je u tom pogledu najpovoljniji stil privrženosti, dok su najčešće anksiozni i dezorganizirani stil privrženosti odgovorni za razvijanje socijalno nepoželjnih ponašanja. Odbijajuća privrženost povezana je s nekim domenama mračne tetrade, ali smatra se kako su osobe s ovim stilom privrženosti bolje adaptirane za svakodnevni život od osoba s anksioznim i dezorganiziranim stilom privrženosti (Diehl i sur., 1998). Također, bitno je napomenuti kako osobe s izraženim tamnim crtama ličnosti nisu same izabrale taj put, već je on određen nizom bioloških i okolinskih faktora, zbog čega je važno raditi na istraživanju programa i faktora prevencije koji bi im omogućili život u okviru socijalnih normi. Jedan od mogućih faktora prevencije je sigurna privrženost koja stvara okruženje u kojemu nema potrebe za razvoj tamnih crta ličnosti.

6. LITERATURA

- Asendorpf, J. B., i Wilpers, S. (1998). Personality effects on social relationships. *Journal of personality and social psychology*, 74(6), 1531-1544.
- Bailey, C., & Shelton, D. (2014). Self-reports of faulty parental attachments in childhood and criminal psychopathy in an adult-incarcerated population: An integrative literature review. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 21(4), 365-374.
- Balta, S., Jonason, P., Denes, A., Emirtekin, E., Tosuntaş, Ş. B., Kircaburun, K., i Griffiths, M. D. (2019). Dark personality traits and problematic smartphone use: The mediating role of fearful attachment. *Personality and Individual Differences*, 149, 214-219.
- Bartholomew, K., i Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: a test of a four-category model. *Journal of personality and social psychology*, 61(2), 226-244.
- Berk, L. E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Naklada Slap.
- Berk, L.E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Naklada Slap.

- Bigdeli, I., Najafy, M., i Rostami, M. (2013). The relation of attachment styles, emotion regulation, and resilience to well-being among students of medical sciences. *Iranian journal of medical education*, 13(9), 721-729.
- Blažeka Kokorić, S., i Gabrić, M. (2009). Razlike u ljubavnim vezama studenata sa sigurnim i nesigurnim stilovima privrženosti. *Ljetopis socijalnog rada*, 16(3), 551-572.
- Book, A., Visser, B. A., Blais, J., Hosker-Field, A., Methot-Jones, T., Gauthier, N. Y., Volk, A., Holden, R. R., i D'Agata, M. T. (2016). Unpacking more “evil”: What is at the core of the dark tetrad?. *Personality and Individual Differences*, 90, 269-272.
- Bowlby, J. (1961). Separation anxiety: A critical review of the literature. *Journal of Child Psychology i Psychiatry*, 1, 251-269.
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental psychology*, 28(5), 759-775.
- Carvallo, M., i Gabriel, S. (2006). No man is an island: The need to belong and dismissing avoidant attachment style. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32(5), 697-709.
- Christian, E., Sellbom, M., i Wilkinson, R. B. (2017). Clarifying the associations between individual differences in general attachment styles and psychopathy. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 8(4), 329-339.
- Cramer, P. (2019). Narcissism and attachment: the importance of early parenting. *The Journal of nervous and mental disease*, 207(2), 69-75.
- Czibor, A., i Bereczkei, T. (2012). Machiavellian people's success results from monitoring their partners. *Personality and Individual Differences*, 53(3), 202-206.
- Diehl, M., Elnick, A. B., Bourbeau, L. S., i Labouvie-Vief, G. (1998). Adult attachment styles: their relations to family context and personality. *Journal of personality and social psychology*, 74(6), 1656-1669.
- Dinić, B. M., Bulut Allred, T., Petrović, B., i Wertag, A. (2020). A test of three sadism measures: Short Sadistic Impulse Scale, varieties of sadistic tendencies, and assessment of sadistic personality. *Journal of Individual Differences*, 41(4), 219-227.

- Eng, W., Heimberg, R. G., Hart, T. A., Schneier, F. R., i Liebowitz, M. R. (2001). Attachment in individuals with social anxiety disorder: the relationship among adult attachment styles, social anxiety, and depression. *Emotion, 1*(4), 365-380.
- Feeney, J. A., i Noller, P. (1996). *Adult attachment* (Vol. 14). Sage.
- Fink, K. (2003). Magnitude of trauma and personality change. *The International Journal of Psychoanalysis, 84*(4), 985-995.
- Florian, V., Mikulincer, M., i Bucholtz, I. (1995). Effects of adult attachment style on the perception and search for social support. *The Journal of Psychology, 129*(6), 665-676.
- Fraley, R. C., i Roisman, G. I. (2019). The development of adult attachment styles: Four lessons. *Current opinion in psychology, 25*, 26-30.
- Furnham, A., Richards, S. C., i Paulhus, D. L. (2013). The Dark Triad of personality: A 10 year review. *Social and personality psychology compass, 7*(3), 199-216.
- Graziano, W. G., i Tobin, R. M. (2017). Agreeableness and the Five Factor Model of Personality. U T. Waldinger (Ur.), *The Oxford handbook of the five factor model* (str. 105-132). Oxford University Press.
- Harms, P. D. (2011). Adult attachment styles in the workplace. *Human Resource Management Review, 21*(4), 285-296.
- Hazan, C., i Shaver, P. R. (1990). Love and work: An attachment-theoretical perspective. *Journal of Personality and social Psychology, 59*(2), 270-280.
- Ináncsi, T., Láng, A., i Bereczkei, T. (2015). Machiavellianism and adult attachment in general interpersonal relationships and close relationships. *Europe's journal of psychology, 11*(1), 139-154.
- Ináncsi, T., Láng, A., & Bereczkei, T. (2016). A darker shade of love: Machiavellianism and positive assortative mating based on romantic ideals. *Europe's journal of psychology, 12*(1), 137-152.
- Isabella, R. A. (1993). Origins of attachment: Maternal interactive behavior across the first year. *Child development, 64*(2), 605-621.

- Jackson, J., i Roberts, B. (2017). Conscientiousnes. U T. Waldinger (Ur.), *The Oxford handbook of the five factor model* (str. 133-147). Oxford University Press.
- Jonason, P. K., Lyons, M., i Bethell, E. (2014). The making of Darth Vader: Parent–child care and the Dark Triad. *Personality and Individual Differences*, 67, 30-34.
- Jonason, P. K., Webster, G. D., Schmitt, D. P., Li, N. P., i Crysel, L. (2012). The antihero in popular culture: Life history theory and the dark triad personality traits. *Review of General Psychology*, 16(2), 192-199.
- Jones, D. N., & Paulhus, D. L. (2014). Introducing the short dark triad (SD3) a brief measure of dark personality traits. *Assessment*, 21(1), 28-41.
- Keelan, J. P. R., Dion, K. K., i Dion, K. L. (1998). Attachment style and relationship satisfaction: Test of a self-disclosure explanation. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement*, 30(1), 24-35.
- Klohnen, E. C., & Bera, S. (1998). Behavioral and experiential patterns of avoidantly and securely attached women across adulthood: a 31-year longitudinal perspective. *Journal of personality and social psychology*, 74(1), 211-223.
- Láng, A., i Birkás, B. (2015). Machiavellianism and parental attachment in adolescence: Effect of the relationship with same-sex parents. *Sage Open*, 5(1), 1-7.
- Larsen, R. J., i Buss, D. M. (2008). Psihologija ličnosti. *Jastrebarsko: Naklada Slap*.
- Leak, G. K., i Cooney, R. R. (2001). Self-determination, attachment styles, and well-being in adult romantic relationships. *Representative Research in Social Psychology*, 25, 55-62.
- Liotti, G. (1992). Disorganized/disoriented attachment in the etiology of the dissociative disorders. *Dissociation*, 5(4), 196-204.
- Lyons, M. (2019). *The dark triad of personality: Narcissism, machiavellianism, and psychopathy in everyday life*. Academic Press.
- McCrae, R i Costa, Paul. (1996). The five factor model of personality: Theoretical Perspective.
- Meyer, B., i Pilkonis, P. A. (2001). Attachment style. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 38(4), 466-472.

- Mikulincer, M., i Shaver, P. R. (2007). Boosting attachment security to promote mental health, prosocial values, and inter-group tolerance. *Psychological inquiry*, 18(3), 139-156.
- Murphy, B., i Bates, G. W. (1997). Adult attachment style and vulnerability to depression. *Personality and Individual differences*, 22(6), 835-844.
- Nekić, M., i Galić, M. (2006). Privrženost u odrasloj dobi. U K. Lacković-Grgin i V. Čubela Adorić (Ur.), *Odabrane teme iz psihologije odraslih* (str. 219-247). Naklada Slap.
- Nickisch, A., Palazova, M., i Ziegler, M. (2020). Dark personalities–dark relationships? An investigation of the relation between the Dark Tetrad and attachment styles. *Personality and Individual Differences*, 167. 1-5.
- Obegi, J.H., i Berant, E. (2010). Introduction. U J. H. Obegi i E. Berant (Ur.) *Attachment theory and research in clinical work with adults* (str. 1-16). Guilford press.
- Patrick, C. J., Fowles, D. C., i Krueger, R. F. (2009). Triarchic conceptualization of psychopathy: Developmental origins of disinhibition, boldness, and meanness. *Development and psychopathology*, 21(3), 913-938.
- Paulhus, D. L. (2014). Toward a taxonomy of dark personalities. *Current Directions in Psychological Science*, 23(6), 421-426.
- Paulhus, D. L., Curtis, S. R., i Jones, D. N. (2018). Aggression as a trait: The Dark Tetrad alternative. *Current opinion in psychology*, 19, 88-92.
- Paulhus, D. L., i Dutton, D. G. (2016). Everyday sadism. U V. Zeigler-Hill i D. K. Marcus (Ur.) *The dark side of personality: Science and practice in social, personality, and clinical psychology* (str. 109–120). American Psychological Association.
- Rholes, W. S., Paetzold, R. L., i Kohn, J. L. (2016). Disorganized attachment mediates the link from early trauma to externalizing behavior in adult relationships. *Personality and Individual Differences*, 90, 61-65.
- Rholes, W. S., Simpson, J. A., i Friedman, M. (2006). Avoidant attachment and the experience of parenting. *Personality and social psychology bulletin*, 32(3), 275-285.
- Robins, R. W., Fraley, R. C., Roberts, B. W., & Trzesniewski, K. H. (2001). A longitudinal study of personality change in young adulthood. *Journal of personality*, 69(4), 617-640.

- Rohmann, E., Neumann, E., Herner, M. J., i Bierhoff, H. W. (2012). Grandiose and vulnerable narcissism: Self-construal, attachment, and love in romantic relationships. *European Psychologist*, 17(4), 279-290.
- Ronen, S., i Mikulincer, M. (2012). Predicting employees' satisfaction and burnout from managers' attachment and caregiving orientations. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 21(6), 828-849.
- Russell, T. D., i King, A. R. (2016). Anxious, hostile, and sadistic: Maternal attachment and everyday sadism predict hostile masculine beliefs and male sexual violence. *Personality and Individual Differences*, 99, 340-345.
- Smoker, M., i March, E. (2017). Predicting perpetration of intimate partner cyberstalking: Gender and the Dark Tetrad. *Computers in Human Behavior*, 72, 390-396.
- Smolewska, K., i Dion, K. (2005). Narcissism and adult attachment: A multivariate approach. *Self and Identity*, 4(1), 59-68.
- Strauss, C., Morry, M. M., i Kito, M. (2012). Attachment styles and relationship quality: Actual, perceived, and ideal partner matching. *Personal Relationships*, 19(1), 14-36.
- Sutin, A. R. (2017). Openness. U T. Waldinger (Ur.), *The Oxford handbook of the five factor model* (str. 83-104). Oxford University Press.
- Tackett, J. L., i Lahey, B. B. (2017). Neuroticism. U T. Waldinger (Ur.), *The Oxford handbook of the five factor model* (str. 39-56). Oxford University Press.
- Thomaes, S., Bushman, B. J., De Castro, B. O., i Stegge, H. (2009). What makes narcissists bloom? A framework for research on the etiology and development of narcissism. *Development and Psychopathology*, 21(4), 1233-1247.
- Van Rosmalen, L., Van der Veer, R., i Van der Horst, F. (2015). Ainsworth's strange situation procedure: The origin of an instrument. *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, 51(3), 261-284.
- Ward, T., Hudson, S. M., i Marshall, W. L. (1996). Attachment style in sex offenders: A preliminary study. *Journal of Sex Research*, 33(1), 17-26.

Wilt, J. i Revelle, W. (2017). Extraversion. U T. Waldinger (Ur.), *The Oxford handbook of the five factor model* (str. 57-82). Oxford University Press.